

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS

Universiteto uždarymas. Didžiausias ir pajėgiausias buvusios LDK sostinės kultūros židinys – Vilniaus imperatoriškasis universitetas 1830 – 1831 m. sukilimo išvakarėse “Vakarų Europoje buvo įgijęs rimtos įstaigos vardą”¹. Toks jo stiprėjimas Rusijos imperijos valdantiejiems sluoksniams kėlė nerimą. Caras Nikolajus I nemėgo buvusių LDK žemių, o ypač Vilniaus, čia tvyrojusios dvasios, ir laukė progos paspartinti šio krašto rusinimą, sujungimą su imperija. Nors Vienos kongresas palaidojo visas viltis išsivaduoti iš Rusijos, tačiau po 15 metų Lenkijoje prasidėjęs sukilimas atgaivino siekį nusimesti imperijos jungą. Pasak amžininkų, “tie, kurie gyveno 1830 ir 1831 metais, matė, kas yra tautos užsidegimas ir kaip stipriai visi mylėjo Tėvynę”².

Lietuvoje prasidėjus sukilimui, studentai stojo į sukilėlių gretas. Caro kariuomenės pilnas Vilnius panėšėjo į parako statinę. Universitete buvo daromos kratos, ieškoma ginklų. Mieste ėmė siausti cholera. 1831 m. balandžio mėn. universitetas buvo laikinai uždarytas, o studentų patalpose apgyvendinta kariuomenė. Švietimo ministras, įpykęs, kad studentai dalyvauja sukilime, nutraukė susirašinęjimą su

¹ M. Biržiška, *Senasis Vilniaus universitetas*, London, 1955, p. 53.

² E. Heleniusz, *Listki z Ukrainy*, t. 3, Kraków, 1902, s. 118.

universitetu, kurio – beje, kaip ir visų buvusių LDK žemių, – likimas vos prasidėjus sukilimui imtas svarstyti Peterburge. Šio krašto ateitį lėmė bendra Rusijos raidos tendencija ir pavienių valstybės veikėjų pasiūlymai carui. 1831 m. rugpjūčio 29 d. Mogiliovo gubernatorius Michailas Muravjovas siunčia carui raštą su pasiūlymais, kaip pertvarkyti buvusias LDK žemes. Būdamas gubernatoriumi ir puikiai suprasdamas padėtį, jis negalėjo pakešti, kad Rusijos įtaka šioje teritorijoje tokia menka. “Šis universitetas, – rašė jis, – taip išgirtas lenkų, visai nėra reikiamo švietimo židinis: lietuvių bajorija lyg ir nekaltu pretekstu siunčia savo vaikus į jį mokyti, o šie leidžia dienas šventiškai ir laisvamaniškai, mažai mokosi ir po kelerių linksmai praleistų metų grįžta į namus jame įgiję žalingo pusiau mokytumo išorinį blizgesį ir tvirtą laisvamanybės pagrindą”³.

Žinodamas Nikolajaus I nusistatymą ir naudodamasis įtempta padėtimi, M. Muravjovas pasiūlė sunaikinti lietuvių laisvamanybės židinį – likviduoti Vilniaus universitetą⁴. Jis carui patarė: 1) uždaryti universitetą arba bent jį pertvarkyti; 2) įvesti jame dėstymą rusų kalba; 3) pakeisti parapines mokyklas pasaulietinėmis; 4) uždrausti katalikų kunigams mokyti vaikus namuose⁵.

Be M. Muravjovo, raštus carui nusiuntė Podolės gubernijos valdytojas generolas adjutantas Sergejus Šipovas. Jis taip pat pažymėjo šios gubernijos aukštųjų sluoksnių priešiškamą Rusijos vykdomai politikai. Vilniaus gubernijos gubernatorių pasiūlymų dėl krašto pertvarkymo Vakarų komitete rasti nepavyko, nors ši gubernija šios politikos atžvilgiu buvo priešiškausiai nusiteikusi.

Be to, reikia pažymėti, kad ir aukštuosiuose valdančiuosiuose imperijos sluoksniuose vyko grupuočių kova. Siekdamos savo tikslo, jos griebdavosi visokiausių argumentų. Gaudamas tokių pasiūlymų, imperatorius ėmėsi veiksmų, kurie turėjo pagreitinti projektų svarstymą ir įgyvendinimą. Iki tol veikusiu Ypatinguoju komitetu, vadovaujamu Aleksandro Golicyno, Nikolajus I buvo nepatenkintas.

³ Л. Пантелеев, “Закрытие Виленского университета”, *Русское богатство*, 1909, № 11, с. 45 – 46. (Originalai yra Rusijos valstybiniame istorijos archyve, f. 1266, ap. 1, b. 9.)

⁴ Ibidem, с. 46.

⁵ Ibidem.

1831 m. rugsėjo 16 d. buvo įkurtas Komitetas iš Lenkijos susigražintų gubernijų pasiūlymams peržiūrėti, trumpiau vadintas Vakarų komitetu. Komiteto veikla lėmė tolesnę Rusijos valdžios politiką LDK žemėse. Jam priklausė aukščiausi vyriausybės nariai: pirmininkas – Valstybės tarybos pirmininkas grafas Viktoras Kočiubėjus, nariai – Sinodo oberprokuroras ir liaudies švietimo ministras kunigaikštis A. Golicynas, Valstybės tarybos narys ir Vilniaus universiteto kuratorius Nikolajus Novosilcevas, finansų ministras grafas Jegoras Kankrinas, vidaus reikalų ministras Modestas Korfas, Teisingumo ministerijos valdytojas Dmitrijus Daškovas ir švietimo ministro pavaduotojas, Kitatikių reikalų departamento valdytojas Dmitrijus Bludovas⁶. (Nemažai Vakarų komiteto dokumentų yra skelbta ir tyrinėta. Plačiau žr.: H. Moscicki, *Pod znakiem Orła i Pogoni*, Lwów, Warszawa, 1923.) Šio komiteto veikla ir universiteto uždarymu prasideda naujas buvusių LDK žemių įjungimo į Rusijos imperiją etapas. Reformos, įvykdytos per 17 šio organo veiklos metų, naikino paskutinius LDK valstybingumo relikтус. Jau kuriantis Vakarų komitetui imperatorius įsakė teikti pasiūlymus dėl Vilniaus universiteto sunaikinimo⁷. Gubernatorių raštus imperatorius perdavė Vakarų komitetui. Savo nuomonę apie M. Muravjovo ir S. Šipovo raštus pareiškė J. Kankrinas ir D. Bludovas. Visai kitokį požiūrį į universiteto ateitį ir būklę išdėstė tuometinis jo rektorius Vaclovas Pelikanas. Iš Vakarų komiteto posėdžių protokolų žurnalo matyti, kad jis nesvarstė dviejų rektorius raštų. Aišku, rektorius galėjo pareikšti savo nuomonę tik kuratoriaus N. Novosilcevo pritarimu, nes abiejų “kėdės degė”. Pagrindinė V. Pelikano intencija – išsaugoti universitetą (pasiiekti, kad jo neuždarytų). Iš Vakarų komiteto narių pateiktų išvadų aiškėja, kad rektorius pasiūlymai buvo ta atsvara, kuria remdamasis komitetas galėjo bandyti formuoti Nikolajaus I nuomonę apie universitetą. Rektorius pasiūlymai kartu su Vakarų komiteto posėdžių protokolų žurnalu buvo pateikti imperatoriui.

V. Pelikanas tiesiogiai prieštaravo Mogiliovo gubernatoriui: “Ieškodami nepasitenkinimo ir suirutės priežasčių buvusiose Lenkijos gubernijose, kai kas norėtų jas rasti Vilniaus universitete. Susižavėję

⁶ V. Andriulis, “Vilniaus universiteto uždarymo 1832 metais teisinės prielaidos”, in: *Teisės istorijos studijos*, Vilnius, 1980, p. 108.

⁷ Vakarų komiteto 1831 m. spalio 26 d. posėdžio protokolas, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 8, l. 76.

savo prielaidomis, jie vadina Vilniaus universitetą lizdu, pradininku, židiniu viso to, kas yra pikta [...], ir, kreipdami dėmesį į smulkmenas, nemato tikrojo blogio šaltinio”⁸. Toliau rektorius kaltino buvusį Vilniaus švietimo apygardos globėją Aleksandrą Čartoriskį ir gynė patį N. Novosilceva. Visa dabartinio apygardos globėjo veikla buvusi skirta moraliniam universiteto suartėjimui su Rusija: jame įvestas rusų kalbos dėstymas, paskirtas Rusijos istorijos katedros profesorius P. Kukulnikas. Tačiau pats didžiausias N. Novosilcevo laimėjimas esąs tas, kad universiteto mokytojai ir mokiniai abejingi tuometiniams įvykiams: “[...] iš trijų tūkstančių studentų pas sukilėlius pabėgo tik 40 ir visai ne dėl universiteto kaltės.”

Rektorius pateikė tokias galutines išvadas: 1) stebina tai, kokį menką poveikį visos priešiškos aplinkybės darė Vilniaus jaunuomenei; 2) Vilniaus universitetas nebuvo blogio židinyš ar lizdas.

Svarbiausi M. Muravjovo kaltinimai, atrodytų, buvo paneigti, tačiau kalbėdamas apie padėtį po sukilimo rektorius padarė nedovanotiną klaidą ir ėmė gąsdinti carą: “Labai apsirinka tie, kurie mano, kad numalšinus maištą tame krašte buvo atšaldytas nepagrįstas entuziazmas ir padarytas galas visiems nusikalstamiems kėslams; priešingai, dabar liaudis labiau nei kada nors anksčiau yra įsiutusi dėl nesėkmių, sužlugdyta savo nusikaltimo didybės, morališkai sugadinta dvasininkų [...], dabar ši liaudis, jeigu ne daugiau, tai tikrai ne mažiau, be abejo, nekenčia valdžios ir Rusijos ir yra pasirengusi atsiradus nors mažiausiai galimybei sukelti dar baisesnius, didesnius neramumus”⁹.

Vilniaus universiteto rektorius siūlė išeitį – steigti uždaras kolegijas ir taip apsaugoti jaunuomenę nuo blogos įtakos. V. Pelikanas ne tik polemizavo su M. Muravjovu, bet ir pritarė jo sumanymui pašalinti katalikų kunigus iš parapiinių mokyklų ir pamažu – pradedant universitetu – įvesti rusų kalbą.

Matyt, universiteto ir švietimo apygardos vadovai nebuvo patenkinti pirmuoju raštu, tad netrukus rektorius parašė antrą raštą “Ar naudinga sunaikinti Vilniaus universitetą”, kuriame apžvelgė universiteto istoriją, citavo Aleksandro I įsakus, labiau akcentavo teisinį veiklos aspektą: “Universiteto perkėlimas daug kainuotų valstybei, o uždarymas nepanaikins priešiško valdžiai, be to,

⁸ Л. Пантелеев, “Закрытие Виленского университета”, *Русское богатство*, 1909, № 11, с. 49.

⁹ *Ibidem*, с. 53.

lietuvių jaunuomenė važiuos mokytis į kitus Rusijos universitetus ir taip skleis priešiškas idėjas visoje imperijoje. Šio krašto negalime palikti be aukštosios mokyklos, kuri, nors ir nebuvo iki galo sutvarkyta, pilnė Europoje šlovę ir davė didžiulę naudą imperijai”¹⁰.

Nei rektorius, nei Vilniaus švietimo apygardos globėjas nežinojo tikrojo Nikolajaus I požiūrio į Vilnių, nes raštą baigė pagiriamuoju žodžiu Vilniui: “Vilnius dėl geros dabartinės padėties daugiausia turi būti dėkingas universitetui, kurį uždarius ar perkėlus į kitą vietą jis patirtų visišką nuosmukį ir nuskurstų”¹¹. Taigi Vakarų komitetas, gavęs tris gubernatorių, du rektoriaus raštus, D. Bludovo ir J. Kankrino pastabas dėl M. Muravjovo ir S. Šipovo pasiūlymų, kaip pertvarkyti buvusias LDK valstybinio gyvenimo institucijas ir reguliuoti šių žemių dvasinę pusiausvyrą, turėjo pateikti carui aiškias, pagrįstas rekomendacijas. Vakarų komiteto nariai žinojo Nikolajaus I nuostatą dėl universiteto: “Panaikinti.” Šio komiteto nariai valstybės pareigūnai nebuvo labai griežtos, primityvios politikos šalininkai. Jie suprato, kad atsargi, kryptinga politika galų gale duos geresnių rezultatų. Jų nuomone, jei visos reformos bus vykdomos neskubant, laikas veiks Rusijos imperijos naudai. Komentuodamas Podolės gubernatoriaus raštą, Vakarų komiteto narys J. Kankrinas pateikė Lietuvos (taip jis vadino buvusias LDK žemes, išskyrus Ukrainą) visiško prijungimo prie Rusijos ir suartėjimo su ja projektą. Nors komitetas iš karto ir atmetė šį projektą, tačiau, kaip aiškėja iš vėlesnių įvykių, jo idėjos buvo nuodugniai įgyvendinamos. Taigi 1831 m. sausio mėn. J. Kankrino suformuluoti pasiūlymai vėliau tapo skaudžia realybe¹².

Lietuvoje blėstant sukilimui, 1831 m. spalio 26 d. Peterburge įvyko V. Kočiubėjaus pirmininkaujamas Vakarų komiteto posėdis, nulėmęs Vilniaus universiteto likimą. Komiteto nariai pateikė Nikolajui I kolektyvinę nuomonę. Iš padarytų išvadų matyti, kad posėdžio dalyviai stengėsi išlaikyti pusiausvyrą tarp caro ir gubernatorių pateiktų pasiūlymų. Tikriausiai sostinėje įvykiai neatrodė tokie baisūs. Imperija jautė savo galybę. “Uždarius universitetą, – rašoma protokole, – studentai, baigę kitus universitetus, bus dar nenuolankesni valdžiai. Juo labiau kad Medicinos-chirurgijos fakultetas garsėja kaip geriausias visoje Rusijoje”¹³. Viena iš svarbiausių ir sunkiausiai

¹⁰ Ibidem, c. 54.

¹¹ Ibidem, c. 55.

¹² Dėl 1831 m. sausio 1 d. rašto “Apie Lietuvą”, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 9, l. 131 – 136.

¹³ Ibidem, b. 8, l. 87.

įveikiamų buvusių LDK struktūrų liko Katalikų Bažnyčia su visa savo hierarchija, nors jau tada buvo įkurta nekanoninė Peterburgo Romos katalikų dvasinė kolegija ir Kitatikių reikalų departamentas prie Švietimo ministerijos. Rusijos valdžios įtaka Katalikų Bažnyčiai dar buvo menka. Tokią padėtį daugelis imperijos galvų suprato, tačiau sunkiai sekėsi rasti būdą pajungti Bažnyčią Rusijos interesams.

J. Kankrinas carui įrodinėjo: “Negalima net manyti, kad katalikus įmanoma atversti į kitą tikyba; buvusioje Lietuvoje jų yra apie 2,4 milijono. Negalima katalikų dvasininkams duoti jokio preteksto įtarinėjimams”¹⁴.

Vakarų komiteto narių nuomone, Teologijos fakulteto Rusijos imperijoje negalima uždaryti, nes 2,5 milijono Rusijos piliečių yra katalikai (be Lenkijos Karalystės). Polocko jėzuitų akademija jau buvo uždaryta, ir tik Vilniaus vyriausioji dvasinė seminarija rengė aukštuosius dvasininkus. Dėl lėšų trūkumo perkelti universiteto nebūtina, tačiau reikia apriboti jo įtaką Vilniaus, Gardino gubernijomis ir Balstogės sritimi. Tai buvo ta teritorija, kurią Vakarų komitetas po įjungimo į imperiją apibrėžė kaip Lietuvos teritoriją ir buvo linkęs vadinti Lietuvos vardu⁵. Vilniaus kaip politinio ir kultūrinio centro įtaka skaidyta ir ribota jau prieš sukilimą, į universitetą buvo galima priimti studentus tik iš vadinamųjų lietuviškų gubernijų, “[...] o dabar mokslas gali tęstis tik Medicinos fakultete, kuriame mokosi apie 100 studentų, Vyriausiojoje seminarijoje su 20 klierikų ir Vilniaus vyskupijos seminarijoje su 60 klierikų”¹⁶.

Vakarų komiteto nariai manė, kad ateityje tikslinga įsteigti Kijevo universitetą, kuriame mokytųsi studentai, kilę iš Podolės, Voluinės, Minsko ir Kijevo gubernijų. Toks universitetas būtų visiškai rusiškas. Beveik po mėnesio caras Nikolajus I komiteto pateiktų pasiūlymų protokole užrašė: “Vilniaus universitetą uždaryti, išskyrus Medicinos ir Teologijos fakultetus, gal būtų galima vietoj Medicinos fakulteto įkurti medicinos-chirurgijos institutą, o vietoj teologijos fakulteto – dvasinę akademiją”¹⁷.

¹⁴ Ibidem, b. 9, l. 134.

¹⁵ Vakarų komiteto 1831 m. kovo 15 d. atsakymas, ibidem, l. 146.

¹⁶ Vakarų komiteto 1831 m. spalio 26 d. posėdžio protokolas, ibidem, b. 8, l. 89.

¹⁷ Ibidem, l. 76.

Taigi 1831 m. lapkričio 22 d. buvo lemtinga. Kito Vakarų komiteto posėdžio, kuris įvyko gruodžio 17 d., protokole šios formuluotės buvo patikslintos. Dabar buvo pasiūlyta įsteigti medicinos akademiją, panašią į Sankt Peterburgo ir Maskvos, o vietoj Teologijos fakulteto įsteigti ne dvasinę akademiją, kaip parašė imperatorius, o dvasinę mokyklą.

Kas lėmė tokį pavadinimų pasikeitimą, sunku pasakyti, tačiau jau pradėjus kurti dvasinę mokyklą savo nuopelnus steigiant akademiją ir formuluotės iš dvasinės mokyklos į akademiją pakeitimą dažnai pabrėždavo tuometinis vidaus reikalų ministras D. Bludovas. Oficialų įsaką dėl Vilniaus universiteto uždarymo caras paskelbė 1832 m. gegužės 1 d.

Švietimo ministrui Karlui Liveniui buvo įsakyta Vilniaus švietimo apygardą panaikinti ir prijungti ją prie Baltarusijos švietimo apygardos. Nikolajus I padėjo N. Novosilceviui ir atleido jį iš pareigų. K. Livenis 1832 m. gegužės 5 d. įsakė Baltarusijos švietimo apygardos globėjui Grigorijui Kartaševskiui vykti į Vilnių. Jis buvo įpareigotas Medicinos ir Teologijos fakultetus perduoti Vidaus reikalų ministerijai. Šių fakultetų dėstytojai privalėjo laukti tolesnių vidaus reikalų ministro nurodymų, o kitų fakultetų dėstytojai buvo atleisti iš darbo. Bibliotekos ir kabinetų mokymo priemonės perduotos Medicinos ir Teologijos fakultetams¹⁸. Šiuose dviejuose fakultetuose buvo toliau mokomasi.

Jau seniai Vilniuje sklandęs gandas pasitvirtino. Gegužės 28 d. prasidėjo liūdnas paskutinis universiteto tarybos posėdis, kuriame buvo perskaitytas įsakymas uždaryti universitetą.

Atvykęs į Vilnių, G. Kartaševskis sudarė Ypatingąjį laikinąjį komitetą universitetui uždaryti, kurio pirmininku buvo paskirtas Medicinos fakulteto dekanas, laikinai einantis universiteto rektoriaus pareigas profesorius Juozapas Mianovskis (Mianowski), nariais – profesoriai Mykolas Polinskis (Poliński), Ivanas Lobjoka (Łobjoko), P. Kukolnikas, Juozapas Jaroševičius (Jaroszewicz)¹⁹. Beje, pastarąjį buvęs rektorius V. Pelikanas carui apibūdino kaip nepatikimą. Nei V. Pelikano prašymai ir išdavystės, nei senatoriaus N. Novosilcevo pastangos

¹⁸ Švietimo ministro 1832 m. gegužės 5 d. raštas Baltarusijos švietimo apygardos globėjui. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 2802, l. 27 – 28.

¹⁹ VUB, f. 2-Kc, b. 654, l. 1.

nepadėjo – Vilniaus universiteto išsaugoti nepavyko. Taigi Nikolajus I sudavė stiprų smūgį svarbiausiam LDK mokslo ir kultūros židiniui. Pasauliečiai inteligentai beveik visą šimtmetį bus priversti kreipti savo proto energiją į Rusijos imperijos mokslo centrus, paskui, baigę mokslus, jie nebegalės grįžti darbuotis savo krašte. Prasidėjo galinga intelekto naikinimo ir jo suliejimo su Rusija banga. Patyrus sukilimo pralaimėjimo kartelį, šis smūgis atrodė dar baisesnis.

Akademijos pradžia. Katalikų Bažnyčią Rusijos valdžia laikė didžiausiu rusinimo politikos stabdžiu. Nuo santykių su Bažnyčios hierarchais turėjo priklausyti valdžios politikos poveikis žmonėms. Be to, Katalikų Bažnyčia buvo likusi vienintele LDK visuomenės struktūra, kuri palaikė ryšį su Europa. Romos popiežius ir katalikiškoji Europos visuomenė sulaukė imperijos viršūnes nuo drastiškų sprendimų. Tikėjimas XIX a. buvo vienas svarbiausių žmogaus savimonės ir egzistencinės būties elementų, todėl daug Rusijos politikų ieškojo būdų pajungti Katalikų Bažnyčią ir patraukti ją į savo pusę. Dėl to nuolat kildavo konfliktų su popiežiumi. Rusijos valdžios noras pertvarkyti Katalikų Bažnyčios pavaldumą, padaryti ją panašų į pravoslavų iš dalies buvo įgyvendintas. Priversti Katalikų Bažnyčią tarnauti imperijai trukdė Roma ir pačių kunigų priešiškas. Dauguma aukštųjų dvasininkų suprato, kad jei paklus imperatoriaus valiai, vėliau patys taps aukomis. Taigi didysis “trikampis”, kurio privalėjo laikytis Katalikų Bažnyčia ir jos hierarchai, Rusijoje egzistavo iki pat 1917 m.

Situacija po sukilimo valdžiai buvo patogi reformoms vykdyti ir, kaip ji manė, šiam neramiam ir priešiškam kraštui iš esmės pertvarkyti. Į šį darbą Nikolajus I su malonumu įtraukė patikimiausius savo žmones. Rusija, likusi beveik be aukštųjų katalikų mokyklų, bijojo, kad gali atsirasti žmonių, baigusiu mokslus užsienyje. 1820 m. buvo uždaryta Polocko jėzuitų akademija, o tebeveikianti Vilniaus vyriausioji dvasinė seminarija uždarius universitetą nepatiko nei valdžiai, nei vyskupams. Ši seminarija pagal įstatus buvo pavaldi ne vyskupui, bet universitetui, dauguma Teologijos skyriaus studentų buvo jos auklėtiniai. Čia mokėsi klierikai iš visų Rusijos vyskupijų. Tik Vilniaus vyskupija galėjo savo nuožiūra siųsti mokyti tiek klierikų, kiek jai reikėjo, o visoms kitoms vietų skaičius buvo nustatytas. Seminarija kaltinta, kad joje vyrauja jozefinizmo dvasia, o ir pati tvarka esanti panaši į Austrijos seminarijų.